

УДК 338.32.053.4

DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.59-16>**Краснодєд Т.Л.,**кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-консалтингу
та міжнародного туризму,
*Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного***Бакіна Т.В.,**кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-консалтингу
та міжнародного туризму,
*Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного***Krasnoded Tetiana,**Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Business Consulting and International Tourism,
*Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University***Bakina Tetiana,**Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Business Consulting and International Tourism,
Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University

СУЧАСНЕ ПІДПРИЄМСТВО НА АГРАРНОМУ РИНКУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ: ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ДІАГНОСТИКА РОЗВИТКУ

Краснодєд Т.Л., Бакіна Т.В. Сучасне підприємство на аграрному ринку Запорізької області: економічний аналіз діяльності та діагностика розвитку. Сьогодні сільське господарство України зазнає кризи та стагнації. Показники його розвитку в багатьох підгалузях спадають. Це положення повністю стосується більшості регіонів, зокрема Запорізької області. Його аграрна галузь здатна гарантувати необхідний рівень самозабезпечення основними сільськогосподарськими культурами. У статті проведено організаційно-економічний аналіз функціонування фермерського господарства. Досліджено стан та ефективність використання ресурсів. Проаналізовано його виробничі можливості та фінансово-економічні показники господарювання. Проведено інтегральне оцінювання ефективності використання ресурсного потенціалу та діагностику конкурентоспроможності. Запропоновано загальні напрями його розвитку як невід'ємної складової частини розвитку аграрно-підприємницької галузі регіону.

Ключові слова: аграрне підприємництво, регіон, фермерське господарство, економічний аналіз, ефективність виробництва, конкурентоспроможність, галузь, розвиток.

Краснодєд Т.Л., Бакіна Т.В. Современное предприятие на аграрном рынке Запорожской области: экономический анализ деятельности и диагностика развития. Сегодня сельское хозяйство Украины переживает кризис и стагнации. Показатели его развития во многих подотраслях падают. Это положение полностью касается большинства регионов, в частности Запорожской области. Его аграрная отрасль способна гарантировать необходимый уровень самообеспечения основными сельскохозяйственными культурами. В статье проведен организационно-экономический анализ функционирования фермерского хозяйства. Исследованы состояние и эффективность использования ресурсов. Проанализированы его производственные возможности и финансово-экономические показатели хозяйствования. Проведены интегральное оценивание эффективности использования ресурсного потенциала и диагностика конкурентоспособности. Предложены общие направления его развития как неотъемлемой составляющей развития аграрно-предпринимательской отрасли региона.

Ключевые слова: аграрное предпринимательство, регион, фермерское хозяйство, экономический анализ, эффективность производства, конкурентоспособность, отрасль, развитие.

Krasnoded Tetiana, Bakina Tetiana. Modern enterprise in the agricultural market of Zaporozhe region: economic analysis of activity and diagnostics of development. Agricultural entrepreneurship has always occupied a significant place in the structure of agriculture in Ukraine. This is facilitated by natural and climatic conditions and economic and geographical circumstances. Unfortunately, in the context of economic reform and changes in the nature of property relations in recent decades, agriculture is experiencing a crisis and stagnation. Indicators of its development in many sub-sectors are declining, especially in animal husbandry. Productivity and production volumes are declining, which in turn affects the efficiency of agricultural production. Many farmers survive only at

the expense of the crop industry. This statement fully applies to most regions of Ukraine, including the Zaporozhe region. Despite the industrial potential of the region, its agricultural sector is able to guarantee production and the population the necessary level of self-sufficiency in basic agricultural crops. Typical representatives of the domestic entrepreneur-agrarian today are modern farmers. Farming in Ukrainian agriculture is the most common type of activity, so the state of the country's agricultural economy in the near future depends on the development of farms today. Despite the similarity of specialization in most farms, especially at the regional level, approaches to managing the economy may be different. Therefore, the study of the functioning of even a small farm, economic analysis of performance indicators and diagnostics of its activities is an important step towards improving production efficiency, expanding specialization and further development. At the same time, the economy of farming is an urgent topic for research in the context of the development of modern agricultural sciences and entrepreneurship. An organizational and economic analysis of the functioning of a farm in the Zaporozhe region was conducted de us. The state and efficiency of use of production, including land and labor resources of the enterprise were investigated. Its production capabilities and financial and economic indicators of management were analyzed. An integrated assessment of the efficiency of resource potential use was carried out. Diagnostics of the competitiveness of the agricultural enterprise as a whole is carried out. The general directions of development of the modern agricultural enterprise as an integral component of the development of the agricultural and business sector of the region were proposed.

Key words: agricultural entrepreneurship, region, farming, economic analysis, production efficiency, competitiveness, industry, development.

Постановка проблеми. Типовими представниками вітчизняного підприємця-аграрника сьогодні є сучасні фермери. Фермерство в сільському господарстві України – це найпоширеніший вид діяльності, тому від розвитку фермерських господарств сьогодні залежить стан аграрної економіки країни в найближчій перспективі. Незважаючи на схожість спеціалізації в більшості господарств, особливо на рівні регіону, підходи до ведення економіки господарства можуть бути різними, тому вивчення особливостей функціонування навіть невеличкого фермерського господарства, економічний аналіз показників функціонування та діагностика його діяльності – це важливі кроки до підвищення ефективності виробництва, розширення спеціалізації та подальшого розвитку. Таке положення цілком стосується Запорізької області, незважаючи на індустріальний потенціал регіону, адже його аграрні структури здатні гарантувати власним мешканцям промислово-продовольчий рівень самозабезпечення. Економіка фермерства є актуальною тематикою для дослідження в умовах розвитку сучасних аграрних наук та підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання економічного аналізу та діагностики підприємств висвітлює безліч дослідників, зокрема авторами взято до уваги роботи таких науковців, як Т.Г. Васильців, Б.Є. Грабовецький, Т.Д. Костенко, А.А. Герасимов, В.С. Рижиков, О.К. Добикіна, С.В. Касьянюк, І.В. Кривов'язюк, Н.А. Семенюк [2–5; 9]. Водночас проблеми економіки підприємств АПК, зокрема фермерських господарств, авторами розглянуто в працях В.Г. Андрійчука, Н.С. Ручинської, Д.К. Семенди, Г.В. Спаського [1; 6–8; 9]. Унікальність дослідження авторів полягає в проведенні комплексного інтегрального оцінювання ресурсного потенціалу й конкурентоспроможності фермерського господарства Запорізької області.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є економічний аналіз і діагностика конкурентоспроможності ФГ «Софія» Запорізької області, надання інтегральної оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу та обґрунтування основних напрямів підвищення ефективності виробництва його продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проводилось на основі фінансово-економічних даних підприємства за 2017–2019 рр. Організаційно-економічні та юридичні основи фермерського господарства «Софія» Запорізької області, як і багатьох інших подібних підприємств, ґрунтуються на приватній власності на засоби виробництва, майно, продукцію. Виробничо-економічні відносини господарства з іншими підприємствами й організаціями, окремими громадянами будуються на основі договорів. Господарство має вигідні економіко-географічні умови функціонування та займається різними видами діяльності в галузі сільського господарства: 01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур (основний); 01.46; 01.61; 01.63; 46.21 (додаткові). Воно характеризується зерновим з розвинутим скотарством виробничим напрямом. Господарство володіє збалансованою структурою управління, яка дає йому змогу отримувати порівняно добрі результати. Водночас існує низка важливих сфер в управлінській діяльності, які потребують певного вдосконалення.

Основним ресурсом господарства є його землі. В землекористуванні господарства з 2017 по 2019 рр. перебувають 1 197,6 га сільськогосподарських угідь, з них 1 028,8 (85,9%) становлять рілля, а 168,8 (14,1%) – сіножаті. Обсяг виробництва продукції рослинництва й тваринництва з одиниці земельної площі з мінімальними витратами праці та коштів показує, наскільки ефективно використовується земля у господарстві. Досліджувані показники свідчать про ефективне використання землі в господарстві. За аналізований період у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь відбулося зростання обсягів валової продукції та прибутку в 1,8 та 3,3 рази відповідно, а також на 100 га ріллі відбулося зростання приросту свиней і зерна в 3,5 та 1,8 рази відповідно. Рівень розвитку підприємств галузі сільського господарства визначається забезпеченістю ресурсами живої праці. На жаль, за останні роки кількість працюючих на підприємстві стрімко скорочується, проте аналіз свідчить про ефективне використання трудових ресурсів на підприємстві. Продуктивність праці в господарстві підвищується, якщо

збільшується виробництво продукції на одиницю робочого часу або зменшуються затрати праці на одиницю вироблених продуктів. В господарстві спостерігається щорічне зростання показників сільськогосподарських угідь та ріллі у розрахунку на 1 працівника (понад 20 га за три роки). Також виробництво ВП на 1 працівника за ці три роки зросло в 3 рази. Окрім земельних та трудових ресурсів, у сільськогосподарському товаровиробництві активну участь беруть засоби виробництва. Щодо ефективності їх використання можна відзначити, що за три роки спостерігається зменшення фондоозброєності та фондовіддачі, а також, навпаки, збільшення фондомісткості та норми прибутку. Такі зміни відбулися за рахунок зміни вихідних розрахункових даних, зокрема вартості виробничих фондів, валової продукції, кількості працівників. Наприклад, тільки зростання норми прибутку в 1,8 рази говорить уже про ефективне використання капіталу.

Прибутковість підприємства в аграрному секторі, як і в будь-якому іншому, залежить від витрат виробництва, вартості та ефективності використання ресурсів тощо. Слід відзначити, що зазначені ресурси у ФГ «Софія» використовуються ефективно, оскільки воно є досить прибутковим (49,6% у 2019 р.). Аналіз прибутковості господарства за 2017–2019 рр. свідчить про зростання таких важливих результативних показників, як валова продукція (в 1,8 рази), прибуток (в 3,3 рази), виручка від реалізації (в 2,1 рази). Звісно, само по собі зростання вартості зазначених показників не означає стрімкого успіху господарства, але порівняно з витратами на виробництво відбулося збільшення показника рентабельності на 22,7 відсоткових пунктів. Протягом трьох аналізованих років структура собівартості продукції практично не змінювалась. Основну питому вагу витрат займали матеріальні витрати, що перебували на рівні 70%. Серед них основна частина належить насінню (26% та вище), мінеральним добривам (від 15,5%) та нафтопродуктам (більше 18%). Друге місце після матеріальних витрат посідають затрати на оплату праці, інших підрядних робіт і періодичних послуг (16,8% в середньому за три роки). Найменша питома вага належить амортизації основних засобів, а саме 2% також у середньому за три роки. Слід зазначити, що рівень собівартості дає змогу отримувати господарству прибуток. Діяльність фермерського господарства «Софія» є досить ефективною, проте на підприємстві існує поки що низка проблем, пов'язаних з виробничою діяльністю. Передусім це питання відсутності фінансових ресурсів для інтенсивного розширення, кваліфікації персоналу, вигідних каналів збуту. Ці проблеми потребують вирішення задля підтримання і в подальшому високої рентабельності виробництва.

На основі інформації про обсяги виробництва зерна та інші показники, що свідчать про ступінь стійкості положення ФГ «Софія», спроможність виготовляти продукцію, що користується попитом на відповідному ринку й забезпечує господарству одержання намічених та стабільних кінцевих результатів, здійснено діагностику його конкурентоспроможності (табл. 1).

Збільшення КСП свідчить про збільшення обсягів реалізованої продукції. Отже, в питомій вазі валової продукції у 2019 р. частка реалізованої продукції менше, ніж у 2017 р. Підвищення КСП свідчить про підвищення рівня конкурентоспроможності господарства. Отже, рівень конкурентоспроможності господарства у 2019 р. вище, ніж у 2017 р. КСМЗ показує, що сталося: або зниження попиту на готову продукцію, або збільшення запасів сировини. Зменшення цього показника свідчить про уповільнення обігу запасів. Отже, обіг запасів у господарстві за три роки зріс більше, ніж у 1,5 рази. КСДЗ показує, яка частка реалізованої продукції поставлена покупцями на основі комерційного кредиту. Велике значення має аналіз витрат обігу, який обчислюється шляхом відношення величини збутових витрат до розмірів прибутку. Аналіз витрат обігу дає змогу викрити невиробничі витрати по всій системі товарного руху від продавця до покупця. Таким чином, розраховані показники свідчать про те, що у ФГ «Софія» спостерігається підвищення рівня конкурентоспроможності у 2019 р. відносно 2017 р. Згідно з розрахованими показниками інтегральної оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу господарства «Софія» за 2019 р. сьогодні можна дати позитивну оцінку використання всіх видів його ресурсів у виробництві (табл. 2).

Висновки. Таким чином, економічний стан підприємства досить стабільний. Фермерське господарство в останні декілька років безперервно працює, нарощуючи показники фінансово-економічної значущості, відбувається зростання вартісних параметрів. Незважаючи на високі позиції фермерського господарства на регіональному аграрному ринку, слід відзначити короткостроковий період дослідження і зауважити, що в майбутньому потрібні раціональні стратегії розвитку для закріплення наявних позицій. Особливо слід врахувати той факт, що в господарстві існують проблемні моменти в організації системи управління (це питання координації діяльності підрозділів та фінансовий менеджмент, система маркетингу та управління матеріально-технічною базою), тому реформування організаційної структури управління – це важливий резерв підвищення конкурентоспроможності. Як шляхи подальшого розвитку підприємства можна запропонувати такі. Найближчим часом на підприємстві слід

Таблиця 1

Розрахункові показники оцінки конкурентоспроможності ФГ «Софія» Запорізької області [4; 5]

Показник	Рік	
	2017	2019
Відношення вартості реалізованої продукції до її кількості за поточний період (К _{СП})	0,326	0,273
Відношення прибутку до загальної вартості продажу (К _{СП})	0,212	0,332
Відношення загальної вартості продажу до вартості нереалізованої продукції (К _{НРП})	9,03	3,23
Відношення загальної вартості продажу до вартості матеріальних виробничих запасів (К _{МЗ})	69,1	110,4
Відношення обсягу реалізованої продукції до суми дебіторської заборгованості (К _{ДЗ})	0,326	0,273
Відношення величини збутових витрат до розмірів прибутку (коефіцієнт витрат обігу) (ВО)	0,183	0,077

**Показники інтегральної оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу
ФГ «Софія» Запорізької області [3; 5]**

Показник	2019 р.
Ефективність використання фінансових ресурсів ($E_{ф.р.}$)	0,442
Ефективність використання трудових ресурсів ($E_{т.р.}$)	5,958
Інтегральний показник ефективності використання основних фондів ($K_{оф.}$)	1,324
Інтегральний показник ефективності використання оборотних засобів ($K_{оз.}$)	1,523
Ефективність використання матеріальних ресурсів ($E_{м.р.}$)	1,420
Інтегральний показник ефективності використання ресурсного потенціалу ($E_{рес.}$)	1,934

спланувати розширення асортименту пропонованої продукції на ринку сільгоспвиробників та відповідних товарів. Крім того, слід переглянути вже наявні на підприємстві напрями, менш рентабельні. Отже, плануються зміна й розширення асортименту в такому напрямі: в подальшому слід додати вирощення продукції тваринництва або птахівництва; додати виробництво затребуваних нових видів продукції. Саме найближчою перспективою планується впровадити на базі господарства виробництво рапсу. Вирощування цієї технічної культури має всі природно-економічні передумови. Найближчою перспективою слід організувати перехід на інтенсивні інноваційні технології, які мають значення для збільшення обсягів виробництва продукції галузі, провести моніторинг та необхідні підрахунки. Потрібно залучати додаткові фінансові ресурси для впровадження інноваційних технологій (відкриття кредитної лінії), оскільки в господарстві вже обґрунтовано необхідність залучення короткострокових кредитів. Слід ввести бартерні операції по розрахунках. Нині підприємство вже має окремі пропозиції щодо розрахунку шляхом бартеру з фермерськими госпо-

дарствами району, що спеціалізуються на вирощуванні продукції сільського господарства, зокрема тваринництва. Планується подовжувати цю практику, адже це дасть можливість уникнути залишків продукції на кінець звітного періоду або зменшити їх кількість, а також скоротити витрати на зберігання продукції. Слід удосконалити систему виробничого менеджменту в господарстві, тобто оптимізувати структуру підприємства та вдосконалити систему взаємозв'язків із поставальниками. Важливим управлінським та виробничим ресурсом покращення результатів господарювання для ФГ «Софія» може стати створення певних переробних потужностей, що дасть змогу реалізовувати вироблену продукцію за вигіднішими цінами. Необхідним є посилення дотримання технологічних вимог виробництва на всіх етапах виробничого процесу як фактор підвищення урожайності та ефективності. Застосування цих стратегій у ФГ «Софія» повністю підходить більшості аналогічних суб'єктів місцевого аграрного ринку, адже під час їх реалізації вони з величезною ймовірністю здатні сьогодні формувати повноцінний регіональний аграрно-продовольчий ринок.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підручник. Київ : КНЕУ, 2013. 779 с.
2. Васильців Т.Г. Економіка малого підприємства : навчальний посібник. Київ, 2013. 446 с.
3. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 256 с.
4. Економічна діагностика : практикум / Т.Д. Костенко, А.А. Герасимов, В.С. Рижиков, О.К. Добикіна, С.В. Касьянюк. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 186 с.
5. Кривов'язук І.В. Економічна діагностика підприємства: теорія, методологія та практика застосування : монографія. Луцьк : Надстир'я, 2007. 260 с.
6. Ручинська Н.С. Економіко-статистичний аналіз діяльності фермерського господарства. *Економічний аналіз*. 2018. Т. 28. № 4. С. 287–294.
7. Семенда Д.К., Семенда О.В., Петрук Т.Ю. Економічні аспекти функціонування сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2018. № 10. С. 106–116.
8. Семенюк Н.А. Економічний аналіз : навчально-методичний посібник з економічних спеціальностей для аграрних вищих навчальних закладів. Київ : НМЦ, 2004. 222 с.
9. Спаський Г.В. Підвищення ефективності функціонування фермерських господарств Закарпаття. *Економіка АПК*. 2017. № 3. С. 50–57.

References:

1. Andriychuk V.Gh. (2013) *Ekonomika pidpryjemstv aghropromyslovogho kompleksu: pidruchnyk* [Economics of agro-industrial enterprises: textbook]. Kiyiv: KNEU. (in Ukrainian)
2. Vasylyciv T.Gh. (2013) *Ekonomika malogho pidpryjemstva: navch. posib.* [Small business Economics]. Kiyiv. (in Ukrainian)
3. Ghrabovecykjy B.Je. (2009) *Ekonomichnyj analiz: Navchaljnyj posibnyk* [Economic analysis]. Kiyiv: Centr uchbovoji literatury. (in Ukrainian)
4. Kostenko T.D., Gherasymov A.A., Ryzhykov V.S., Dobykina O.K., Kasjjanjuk S.V. (2007) [Economic diagnostics: practical training]. Kiyiv: Centr uchbovoji literatury. (in Ukrainian)
5. Kryvov'jazuk I.V. (2007) *Ekonomichna diaghnostyka pidpryjemstva: teorija, metodologhija ta praktyka zastosuvannya: monoghrافija* [Economic diagnostics of the enterprise: theory, methodology and application practice: monograph]. Lutsk: Nadstyr'ja. (in Ukrainian)

6. Ruchynsjka N.S. Ekonomiko-statystychnyj analiz dijalnosti fermersjkocho ghospodarstva (2018) [Economic and statistical analysis of farm activity]. *Economic analysis*, vol. 28, no. 4, pp. 287–294.
7. Semenda D.K., Semenda O.V., Petruk T.Ju. (2018) Ekonomichni aspekty funkcionuvannja siljsjkocho ghospodarsjkykh pidpryjemstv [Economic aspects of agricultural enterprises functioning]. *Agribusiness economy*, no. 4, pp. 106–116.
8. Semenjuk N.A. (2004) Ekonomichnyj analiz: navchaljno-metodychnyj posibnyk z ekonomichnykh specialnostej dlja aghrarnykh vyshhykh navchaljnykh zakladiv [Economic analysis: educational and methodical manual on economic specialties for agricultural higher educational institutions]. Kiyiv: NMC. (in Ukrainian)
9. Spasjkyj Gh.V. (2017) Pidvyshhennja efektyvnosti funkcionuvannja fermersjkykh ghospodarstv Zakarpattja [Improving the efficiency of functioning of Transcarpathian farms]. *Agribusiness economy*, no. 3, pp. 50–57.